

Ulkoasiainministeriö
Oikeudellinen osasto /OIK-52 Krista Oinonen

Viite **Ulkoasiainministeriön lausuntopyyntö HEL5907-1**

Asia Lausuntopyyntö: YK; lapsen oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpano;
Suomen neljännen määräaikaisraportin valmistelu

Johdanto

Lapsiasiavaltuutettu on vuonna 2005 toimintansa aloittanut sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimiva itsenäinen viranomainen. Valtuutettu antaa tämän ulkoministeriölle annettavan lausunnon ohella nyt ensimmäisen kerran YK:n lapsen oikeuksien komitealle oman arvionsa lapsen oikeuksien toteutumisesta. Tätä varten lapsiasiavaltuutetun toimisto on kerännyt lasten omia mielipiteitä, joista yhteenveto valmistuu syksyllä 2008. Valtuutettu on välittänyt myös sosiaali- ja terveysministeriölle aineistoa heidän lausuntonsa laadintaa varten.

Lapsiasiavaltuutetulla on laaja-alaisen toimintansa ansiosta mahdollisuus jatkuvasti seurata lasten hyvinvointia ja lapsen oikeuksien toteutumista. Lisäksi tiivis yhteistyö monien muiden viranomaisten, tutkijoiden sekä kansalaisjärjestöjen ja seurakunnan kanssa antaa valtuutetulle verkostoja, joiden avulla voi eri tavoin vaikuttaa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja edistää lasten oikeuksien toteutumista. Lapsiasiavaltuutettu esimerkiksi valmisteli yhteistyössä kansalaisjärjestöjen kanssa ehdotuksen Lasten ja nuorten hallitusohjelmaksi 23.10.2006.

Yleisarvio YK:n lapsen oikeuksien komitean keskeisten päätelmien toimeenpanosta

YK:n lapsen oikeuksien komitea on suosituksissaan (1996, 2000,2005) huomauttanut yleisissä sopimuksen täytäntöönpanotoimissa **suomalaisen lapsipolitiikan hajanaisuudesta sekä yhtenäisen lapsia koskevan politiikan puutteesta**. Lapsiasiavaltuutettu arvioi, että lapsipolitiikan koordinaatio on merkittävästi edistynyt Suomessa vuodesta 2007 alkaen. Nuorisolain nojalla ensimmäistä kertaa laadittu valtioneuvoston lapsi- ja nuorisopoliittinen kehittämisohjelma kokoaa eri hallinnonalojen lapsia koskevat suunnitelmat ja asettaa tavoitteet hallituskaudelle. Ohjelman perustana on YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Tästä myös aikanaan raportoidaan eduskunnalle selonteon muodossa.

Vuosina 2007 – 2011 lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toimeenpanoa varmistaa ja koordinoi erillinen hallituksen lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelma. Poliitiikkaohjelman painopisteissä puolestaan näkyvät myös YK:n lapsen oikeuksien komitean yleisissä päätelmissään esittämät kehittämistarpeet eli 1)

lasten hyvinvoinnin parempi seuranta ja tilastoinnin kehittäminen, 2) lapsen edun parempi huomiointi kehittämällä päätösten lapsivaikutusten arviointia sekä 3) lapsen oikeuksista tiedottaminen. Lisäksi politiikkaohjelman tavoitteena on lasten osallistumisen ja vaikuttamisen edistäminen.

Lapsiasiavaltuutettu pitää erittäin tärkeänä sitä, että valtioneuvosto on päätöksellään sitoutunut näiden myös YK:n lapsen oikeuksien komitean päätelmissään suosittamien kehittämistoimien toimeenpanoon vuosina 2007- 2011. Sitoutuminen myös YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen hallintoa ohjaavana asiakirjana on vahvistunut.

Lapsiasiavaltuutettu osaltaan valvoo, että lupaukset toteutuvat sekä tukee politiikkaohjelman toteutumista mm. yhteisen lapsen oikeuksien tiedotuskampanjan myötä. Nuorisolain nojalla valtioneuvosto hyväksyy tästä lähtien joka neljäs vuosi poikkihallinnollisen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman. Tämä käytäntö vahvistaa valtakunnallista lapsi- ja nuorisopolitiikan koordinaatiota ja vähentää jatkossa erillisohjelmien tarvetta.

Lapsipolitiikan hajanaisuuden ohella YK:n lapsen oikeuksien komitean huolenaiheena on ollut kaikissa päätelmissä vuodesta 1996 alkaen **lasten tasa-arvoinen pääsy lastensuojelu- ja perhepalveluihin sekä palveluiden laatu asuinkunnasta riippumatta.**

Uusi vuoden 2008 alusta voimaantullut lastensuojelulaki luo aiempaa yksityiskohtaisemmat säännökset ja velvoitteet lastensuojelupalveluiden järjestämisestä sekä vahvistaa lapsen oikeutta palveluihin. Valmisteilla on asetus neuvola ja kouluterveydenhuollon tarkastuksista, jonka tarkoituksena on ohjata kuntia sekä tasoittaa alueellisia eroja palveluiden laadussa. Laaja kuntien palvelurakennetta kehittävä ns. PARAS-hanke tavoittelee osaltaan kuntien yhteistyön lisäämisellä sitä, että palvelut turvattaisiin aiempaa paremmin. Eri ministeriöllä on meneillään lukuisia määrä hankkeita, jossa palveluita kehitetään (mm. erityisopetuksen strategia, oppilashuollon kehittämishankkeet).

Lapsiasiavaltuutettu toteaa, että konkreettisia tuloksia näistä uudistuksista kuitenkin vielä odotetaan. Lastensuojelulain toimeenpano on vielä alkuvaiheessa. Erityistä tukea tarvitsevien lasten palveluissa on suuria alueellisia eroja. Edelleen on kansallisesti tarve varmistaa komitean suosituksen mukaisesti lasten tasa-arvoista pääsyä palveluihin. Tähän tarvitaan myös lastensuojelupalveluiden osalta niiden laadun johdonmukaista kansallista arviointijärjestelmää.

Kolmas YK:n lapsen oikeuksien komitean päätelmissään useaan kertaan (2000, 2005) korostama tavoite on **lapsiin kohdistuvan väkivallan ja seksuaalisen hyväksikäytön vähentäminen.** Valtioneuvoston sisäisen turvallisuuden ohjelma on vuonna 2007 määritellyt lapsiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen eri hallinnonalojen prioriteetiksi. Ohjelman käytännön toteutus ei ole kuitenkaan edistynyt toivotulla tavalla. Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että uudessa sisäisen turvallisuuden ohjelmassa (joka valmistuu vuoden 2008 keväällä) tulee erityisesti panostaa lapsiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelman konkreettiseen toimeenpanoon eri hallinnonaloilla. Tämän tulee sisältää lasten kanssa työskentelevien osaamisen vahvistamista väkivallan ja hyväksikäytön tunnistamisesta, alueellisen ja paikallisen viranomaisyhteistyön toimivuuden varmistamista, lasten turvataitokasvatusta sekä kuritusväkivallan vastaista kampanjointia.

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin nykytila ja haasteet

Arvioin seuraavassa yleisesti lasten ja nuorten hyvinvoinnin nykytilaa ja haasteita. Esitän sen jälkeen lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisen kannalta keskeiset sellaiset tavoitteet, jotka eivät suoranaisesti ole tulleet esille YK:n lapsen oikeuksien komitean suosituksissa Suomen valtiolle.

Kansainvälisessä vertailussa (UNICEF, OECD-maat) lasten hyvinvoinnissa v. 2006 Suomen vahvuuksia olivat vastasyntyneiden terveys, lasten koulumenestys sekä suhteellinen materiaallinen vauraus. Parantamista Suomella oli erityisesti nuorten riskikäyttäytymisessä (tupakointi ja alkoholinkäyttö aloitetaan varhain) sekä perhesuhteiden kiinteydessä (yksinhuoltajien osuus suuri, perheiden yhteistä ruokailemista harvemmin kuin muualla). Lasten omat arviot hyvinvoinnistaan eivät myöskään olleet kärkijoukoissa (esim. kouluviihtyvyys).

Lasten hyvinvointi Suomessa eriarvoistuu ja erilaistuu. Suurin osa lapsista voi hyvin, mutta pienelle osalle kasautuu entistä vaikeampia ongelmia. Kouluterveyskyselyn mukaan pahoinvointi ja epäterveelliset tottumukset kasautuvat noin joka kuudennelle nuorelle. Psykososiaaliset, mielenterveyden oireet ovat olleet kasvussa erityisesti nuorilla tytöillä. Lasten pahoinvointi näkyy esimerkiksi kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten sekä lastenpsykiatrian asiakkaiden määrän kasvuna. Maahanmuuttajalapsen erityinen riskiryhmä, jossa pahoinvointi helposti kasautuu.

Useimmiten lasten pahoinvoinnin sekä lastensuojelutoimiin ryhtymisen taustalla ovat vanhempien ongelmat: mielenterveys, päihteiden liikakäyttö, väkivaltaisuus sekä vanhempien uupumus tai jaksamattomuus. Samoin riitaiset erot sekä vanhempien liiallinen työnteko lisäävät lasten pahoinvointia. Lasten pahoinvointia lisäävät myös hoitamattomat oppimisvaikeudet, koulukiusaaminen sekä ulkonäkö- ja suorituspainet.

Lapsiperheiden toimeentulo erilaistuu. Köyhyys keskittyy yksinhuoltajille, alle 3-vuotiaiden lasten perheille sekä monilapsisille perheille. Toimeentulo-ongelmat lisäävät perheen pahoinvoinnin riskejä esimerkiksi vanhempien henkisten paineiden ja osattomuuden kautta

Korostan seuraavia kehittämistarpeita lasten oikeuksien toteutumisen edistämiseksi:

1. Lasten osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksien sekä kuulluksi tulemisen vahvistaminen käytännössä (artikla 12)

Lasten osallistumiselle on Suomessa vankka säädösperusta, sillä siitä on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen lisäksi säädetty useissa eri laeissa, esimerkiksi Suomen perustuslaissa, nuorisolaissa, lastensuojelulaissa. Perustuslain mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Nuorisolaki edellyttää puolestaan, että nuorille järjestetään mahdollisuus osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Lisäksi nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa. Lastensuojelulaki korostaa lapsen oikeutta saada tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa ja mahdollisuutta esittää siinä mielipiteensä.

Julkisessa keskustelussa ja tutkimuksessa lasten mielipiteiden kuuleminen on myös viime vuosina lisääntynyt. Käytännössä, lasten arjessa mielipiteen ilmaisun ja osallistumisen oikeudet eivät vielä kuitenkaan riittävästi toteudu. Lapsiasiavaltuutettu

korostaa tarvetta muuttaa käytännön toimintatapoja palveluiden järjestämisessä ja etenkin koulussa niin, että lasten mielipiteet otetaan paremmin huomioon. Lasten ja nuorten äänen kuuleminen vaatii aikuisilta aikaa ja asennemuutosta. Aikuisilla tarkoitetaan sekä päättäjiä, lasten kanssa työskenteleviä ammattilaisia että vanhempia.

2. Lasten pahoinvointia ehkäisevien ja hyvinvointia edistävien palveluiden vahvistaminen palveluiden kokonaisuudessa (neuvola, oppilashuolto, perheiden kotipalvelu, lasten harrastukset), koska ongelmissa annetaan nyt tukea liian myöhään. (artikla 18)

Korjaavien palveluiden (lastensuojelu, lastenpsykiatria) kysynnän jatkuva kasvu osoittaa, että lasten ja perheiden ongelmiin puututaan liian myöhään. Ehkäiseviä palveluita, varhaista tukea ja rohkeutta ottaa perheen asioita puheeksi tulee vahvistaa, kuten uuden lastensuojelulain (1.1.2008-) tavoitteena on. Neuvolan perhevalmennusta tulee vahvistaa sekä sosiaalityössä lisätä perhetyötä ja lapsiperheiden kotipalvelua. Oppilashuollon palvelut tulee olla tasa-arvoisemmin lasten saatavilla. Myös päivähoiton ja koulun ryhmäkokojen pienentäminen tukisi lasten hyvinvointia.

Korostan palveluissa erityisesti lasten itsensä kuulemista, vanhempien liialliseen alkoholinkäyttöön puuttumista, väkivallan riskien tunnistamista sekä parisuhteen tukemista ja parisuhdekriisien sovittelun lisäämistä.

Uusi lastensuojelulaki tuo uusia velvollisuuksia kunnille seurata lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja palvelujen tilannetta sekä vahvistaa toimijoiden yhteistyötä palvelujärjestelmässä. Kuntien tulee laatia suunnitelma lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Suunnitelmiin tulee kirjata tiedot muun muassa hyvinvointia edistävästä ja ongelmia ehkäisevästä toimista ja palveluista. Laki painottaa myös eri lapsi- ja perhepalveluiden yhteistä vastuuta lasten kasvun ja vanhemmuuden turvaamiseksi. Uusi lastensuojelulaki vahvistaa lapsipolitiikan yhteistyötä ja koordinaatiota kuntatasolla. Tämä antaa sinänsä hyviä välineitä suunnitella aiempaa paremmin ehkäisevien ja korjaavien palveluiden kokonaisuutta sekä painottaa ehkäisevää työtä.

Ehkäiseviä toimia vahvistamalla voidaan vähentää lastensuojelun huostaanottojen tarvetta, joiden määrän kasvuun myös YK:n lapsen oikeuksien komitea on kiinnittänyt huomiota, Valtakunnallisessa kehittämistyössä on sinänsä huomioita eri palveluiden yhteistyön ja moniammatillisuuden tarve. Toimintakulttuurin muuttamiseen kuluu kuitenkin useita vuosia. Toiminnan vaikuttavuus ei ole vielä nähtävissä.

3. Vanhempien alkoholinkäytön ja siitä lapsille aiheutuvien haittojen vähentäminen (artiklat 6 ja 24)

Lapsiasiavaltuutettu on arvioinut, että vanhempien alkoholinkäyttö ja siitä lapsille aiheutuvat haitat ovat yksi vakavimpia lasten hyvinvointia Suomessa uhkaavia ilmiöitä. Lasinen Lapsuus –tutkimuksen mukaan noin 10 prosenttia suomalaisista lapsista elää perheessä, jossa vanhempien alkoholinkäyttö aiheuttaa lapsille haittaa. Päihteiden käyttöön liittyy lapsen hoidon laiminlyönnin lisäksi myös henkistä ja fyysistä väkivaltaa. Erityisenä huolenaiheena on lapsia odottavien äitien päihteiden käyttö, joka vaarantaa syntyvän lapsen terveydentilan.

Suomessa vuonna 2004 toteutettu alkoholiveron alentaminen on lisännyt perheiden päihdeongelmia, mikä näkyy esimerkiksi poliisin kotihälytysten määrän kasvussa. Lapsiasiavaltuutettu on tehnyt sosiaali- ja terveysministeriölle aloitteen 31.1.2007, jossa edellytetään kokonaisvaltaisia toimia vanhempien alkoholinkäytön ja siitä lapsille aiheutuvien haittojen vähentämiseksi. Tavoite on myös todettu nykyisen hallituksen ohjelmassa.

Vanhempien päihteiden aiheuttamat monet ongelmat on aiempaa paremmin tiedostettu, mutta lapsiasiavaltuutetun mielestä asian korjaamiseksi ei ole tehty riittäviä toimenpiteitä. Lapsiasiavaltuutettu korostaa toimia odottavien äitien ja syntyvien lasten terveyden turvaamiseksi, päihdeperheissä elävien lasten tuen vahvistamiseksi sekä yleisiksi toimiksi joilla vanhempien alkoholinkäyttöä vähennetään. Lasten hyvinvoinnin kannalta ongelmallista ja turvattomuutta lisäävää ei ole vain ns. alkoholin suurkulutus vaan myös ajoittainen harkitsematon alkoholinkäyttö perheissä.

4. Uuden lastensuojelulain toimeenpanon varmistaminen, lastensuojelupalveluiden laadun turvaaminen eri puolilla Suomea sekä sijaishuollon perhehoidon lisääminen

Lastensuojelulaki tuo periaatteessa monia parannuksia lastensuojelupalveluihin. Lapsen ja vanhemman oikeusturva tehostuu mm. aikaisempaa tarkemman dokumentoinnin ja lapsen mielipiteen selvittämismuutoksen ansiosta. Viranomaisvelvoitteet lisääntyvät eri hallinnonaloilla ja lastensuojelusuunnitelman hyväksymisvelvoite kuntasuunnitelmassa tehostaa kunnan pitkäjänteistä toimintaa lastensuojelupalvelujen järjestämisessä. Laki tuo myös monia kannatettavia uudistuksia lastensuojelupalvelujen toimintakäytäntöihin.

Lapsiasiavaltuutettu korostaa tarvetta varmistaa lastensuojelulain toimeenpanoa. Kunnilta edellytetään uusien ja pätevien sosiaalityöntekijöiden palkkaamista lain asettamien vaatimusten täyttämiseksi. Koko maassa ja erityisesti pienissä kunnissa on kuitenkin jo pitkään ollut vaikeaa saada ammattitaitoisia sosiaalityöntekijöitä. On monia kuntia, joissa ei ole yhtään pätevää sosiaalityöntekijää. Kuntien tulee lisätä yhteistyötä seudullisten palvelujen kehittämiseksi. Sosiaalityöntekijöiden koulutusta on myös lisättävä ja palkkausta parannettava, jotta lastensuojelutyö voi saavuttaa sille asetetut tavoitteet.

Lisäksi lastensuojelun sijaishuollon painopiste tulee siirtää laitoshoidosta perhehoitoon (artikla 20). Lasten sijaishuolto on Suomessa hyvin laitosvaltaista verrattuna esimerkiksi Ruotsin ja Norjan käytäntöihin. Tutkimukset kuitenkin osoittavat varhaisen laitossijoituksen olevan riski lasten hyvinvoinnin kannalta. Lapsen kiintymyssuhteiden muodostumisen kannalta perhehoitoa tulisi edistää. Lapsen etu olisi se, että suurempi osa lapsista sijoitettaisiin laitosten sijasta perheisiin.

Suomesta puuttuu selkeä toimenpideohjelma perhehoidon järjestämisessä niin valtakunnallisella kuin aluetasollakin. Hallitusohjelmassa on asiasta todettu. Lapsiasiavaltuutettu kiirehtii perhehoitoa koskevan lainsäädännön uudistamista sekä toimenpiteitä sijaisperheiden rekrytoinnin sekä tuen kansalliseksi vahvistamiseksi. Perhehoidon tulee olla ensisijainen vaihtoehto lasten sijoituksissa kodin ulkopuolelle. Lapsille tärkeät kiintymyssuhteet on sijaishuollossakin pystyttävä mahdollisimman hyvin turvaamaan.

5. Lasten elämään tarvitaan enemmän aikuisten läsnäoloa ja vähemmän yksinäisyyttä

Tarve vanhempien vahvempaan läsnäoloon lastensa elämässä välittyy monesta ajankohtaisesta suomalaisesta lapsuuden tutkimuksesta. Lasten omassa arjen kuvauksessa tulevat esille yksinäisyys ja aikuisten etäisyys tai se, että aikuiset eivät arvosta tai ota hänen tarpeitaan vakavasti. Vanhempia tarvitaan myös median ja mainonnan vaikutteiden suodattajana. Pohjoismaisen vertailututkimuksen mukaan lasten pahoinvoinnin riskejä kasvattaa vanhempien kanssa vietetyn ajan niukkuus.

Aikuisten läsnäolon lisäämiseksi tarvitaan parempia mahdollisuuksia lasten vanhempien työajan lyhentämiseen ja muuhun työn ja perheen yhteensovittamiseen. Aikuisten läsnäoloa lisää myös päivähoiton ryhmäkokojen sekä koulun opetusryhmien kokojen pienentäminen.

6. Lasten elämään tarvitaan enemmän leikkiä ja vähemmän suorittamista

Kouluterveyskysely sekä tutkimukset osoittavat erityisesti murrosikäisten, nuorten tyttöjen mielenterveysoireiden ja masennusoireiden lisääntymistä. Sekä tyttöjen että poikien itsetuhoisuus on Suomessa kansainvälisesti vertailtuna edelleen korkealla tasolla, vaikka etenkin poikien itsetuhoisuus onkin viimeisen parinkymmenen vuoden aikana vähentynyt. Koulussa pitäisi pystyä paremmin tunnistamaan ja ohjaamaan hoitoon masentuneet ja itsetuhoiset nuoret. Lisäksi lasten ja nuorten psykiatriseen hoitoon tarvitaan lisää resursseja.

Mielenterveyden ongelmia tulee ennen kaikkea ehkäistä ja edistää lapsen kokonaisyhyvinvointia. Lasten, erityisesti tyttöjen, mielenterveysongelmien kasvu ilmentää tarvetta aikuisten vahvempaan läsnäoloon sekä toisaalta suoritus- ja ulkonäköpaineiden vähentämiseen lasten elämässä. Lapsen oikeutta olla lapsi riittävän pitkään ja rauhassa tulee vahvistaa.

Leikkiminen on lapsen tapa oppia, osallistua sekä ilmaista ja toteuttaa itseään. Leikkiminen ja mielikuvitus tarjoavat lapselle myös keinoja käsitellä arjen ongelmia. Lapsen oikeus leikkiin ja lapsena olemiseen unohtuu suorituskeskeisessä yhteiskunnassa. Suomalainen koulu on varsin suorituskeskeinen ja esimerkiksi luovien taideaineiden määrä on vähäinen. Koulun yhteydessä harrastus- ja kerhotoiminta on 1990-lukuun verrattuna vähentynyt. Tätä on vain osittain korvannut 1.-2 luokkalaisille järjestetty iltapäivätoiminta.

Lasten vanhempien halu ja taloudelliset mahdollisuudet harrastusten tukemiseen vaihtelevat. Perheiden taloudellisen eriarvoisuuden lisääntymisen takia tulisi lisätä mahdollisuuksia ilmaisiin harrastuksiin koulun yhteydessä.

Koulussa tulee lisäksi kiinnittää huomiota viihtyisään ja terveyttä tukevaan fyysiseen ympäristöön (esim. pihat) sekä varmistaa myös hengähdyshetkiä koulupäivään (esim. kiireetön ruokailu).

Yksityiskohtaiset kommentit päätelmäkohtaisesti

Esitän seuraavaksi yksityiskohtaisia kommentteja YK:n lapsen oikeuksien komitean suosituksiin ja kerron lapsiasiavaltuutetun omista toimenpiteistä niiden toimeenpanemiseksi.

1. Yleiset täytäntöönpanotoimet (yleissopimuksen 4, 42 ja 44 (6 kappale) artikla)

Yhteensovittaminen / kansallinen toimintaohjelma

8. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio:

- a) **varmistaa, että kansallinen toimintaohjelma kohdistuu selkeästi yleissopimuksen suojaamiin lapsen oikeuksiin;**
- b) **antaa toimintaohjelman täytäntöönpanoon riittävät varat;**
- c) **yhdistää kansallisen toimintaohjelman alaisuuteen kaikki muut toimintasuunnitelmat ja -ohjelmat, jotta lasten oikeuksien toteuttamisessa vältetään hajanainen lähestymistapa;**
- d) **antaa uuden lapsiasiavaltuutetun tehtäväksi seurata kansallista toimintaohjelmaa ja arvioida sen edistymistä.**

8 a ja c) Komitea tarkoittaa kansallisella toimintaohjelmalla ”Lapsille sopiva Suomi” –toimikunnan ehdotusta, joka valmistui v. 2005. Valtioneuvosto ei suoranaisesti sitoutunut päätöksellään tuon ohjelman toimeenpanoon. Sen sijaan kansallisen toimintaohjelman laatiminen ja lapsipolitiikan koordinaatio on edennyt uudessa muodossa liittyen 1.3.2006 voimaan tulleeseen nuorisolakiin.

Sen pohjalta valtioneuvosto hyväksyi joulukuussa 2007 lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman. Ohjelma sisältää valtakunnalliset lapsi- ja nuorisopolitiikan tavoitteet alle 29-vuotaiden kasvu- ja elinolojen parantamiseksi sekä suuntaviivat läänien ja kuntien lapsi- ja nuorisopolitiikalle. Lapsen oikeuksien sopimus on ollut ohjelmaa ohjaavana asiakirjana.

Kehittämisohjelman laadinnasta vastasi opetusministeriö, mutta se on valmisteltu yhteistyössä kaikkien ministeriöiden kesken sekä alue- ja paikallishallinnon, järjestöjen, elinkeinoelämän, lapsuus- ja nuorisotutkimuksen ja kirkollisten toimijoiden kanssa. Laaja-alainen valmisteluprosessi edistää ohjelman toimeenpanoa sekä vahvistaa eri toimijoiden sitoutumista sen toteuttamiseen. Hallitus antaa lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toteutumisesta eduskunnalle selonteon viimeistään vuonna 2011. Selontekoon sisältyy arvio YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen toteutumisesta Suomessa.

Lapsiasiavaltuutettu on osallistunut asiantuntijana ohjelmatyöhön ja hänen ehdotuksensa on ohjelmassa otettu kiitettävästi huomioon.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kannalta keskeinen nuorisolain tuoma uudistus on se, että valtioneuvosto hyväksyy tästä lähtien joka neljäs vuosi poikkihallinnollisen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman. Tämä käytäntö vahvistaa valtakunnallista lapsi- ja nuorisopolitiikan koordinaatiota ja vähentää jatkossa erillisohjelmien tarvetta.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2007 toimeenpanosta vastaa hallitusohjelmaan perustuva lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelma. Poliittikaohjelman tavoitteena on kehittää pysyviä rakenteita lapsilähtöisen yhteiskunnan varmistamiseksi. Tällaisia ovat lasten hyvinvoinnin tietopohjan vahvistaminen, lasten osallisuuden edistäminen, lapsivaikutusten arvioinnin kehittäminen sekä lapsen oikeuksien sopimuksesta tiedottaminen. Sukupuolten tasa-arvo ja monikulttuurisuus ovat ohjelman läpileikkaavina teemoina.

8 d) Lapsiasiavaltuutetulla ei ole muodollista asemaa lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman seuraamisessa. Kehittämisohjelman seurannasta ja vuosittaisesta raportoinnista hallitukselle vastaa opetusministeriö ja erityisesti sen nuorisoasiain neuvottelukunta.

Lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelma osana hallituksen strategiaa toteuttaa hallituskaudella em. kehittämisohjelmassa asetettuja tavoitteita.

Valtuutettu kuitenkin toimii käytännössä tiiviissä yhteistyössä molempien ohjelmien seurannasta ja toimeenpanosta vastaavien tahojen kanssa ja hyödyntää seurantatietoja omassa toiminnassaan ja vuosikertomuksessaan.

Lapsiasiavaltuutetun tukena toimiva lapsiasianeuvottelukunta seuraa osaltaan sekä kehittämisohjelman että politiikkaohjelman toimeenpanoa.

Itsenäinen valvonta

10. Komitea suosittelee, että:

- a) **lapsiasiavaltuutetun toimivaltuuksia laajennetaan itsenäisiä ihmisoikeusinstituutioita koskevan yleiskommentin nro 2 (2002) mukaisesti, mukaan lukien mahdollisuus ottaa vastaan ja tutkia lasten tekemiä valituksia;**
- b) **sopimusvaltio antaa lapsiasiavaltuutetun toimistolle riittävät henkilöstö- ja taloudelliset voimavarat, jotta tämä voisi tehokkaasti seurata yleissopimuksen täytäntöönpanoa koko maassa;**
- c) **lapsiasiavaltuutetun vuosikertomus esitellään eduskunnalle ja siitä keskustellaan samassa yhteydessä, kun käsitellään niitä toimia, joihin hallitus aikoo ryhtyä sen suositusten täytäntöön panemiseksi**

10 a) Lapsiasiavaltuutettu edistää lapsen edun ja oikeuksien toteutumista sekä yleissopimuksen toimeenpanoa monin erilaisin keinoin. Vaikuttamalla aktiivisesti ja ennakoivasti yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja lainsäädäntöön sekä lisäämällä viranomaisten tietoisuutta lasten oikeuksista voidaan parhaiten luoda lapsille sellaiset elinolosuhteet, että aiheita valitusten tekemiseen on mahdollisimman vähän.

Kansalaiset ovat kokeneet valtuutetun tärkeäksi asioidensa ajajaksi, vaikka valtuutettu ei anna ratkaisuja tai oikeusapua yksittäisen lapsen tai perheen asioissa. Valtuutetulle tulee runsaasti asiakasyhteydenottoja (1050 yhteydenottoa yhteensä vuosina 2006 ja 2007), joista kootaan tietoa vaikuttamistyötä varten. Yleisimmät aihepiirit yhteydenotoissa ovat 1) lastensuojelupalvelut 2) huoltoriidat 3) media, mainonta ja viihde 4) kouluun liittyvät asiat. Valtuutettu käyttää yhteydenottoja aineistona

vaikuttamistyössä. Hän voi ottaa yleisellä tasolla kantaa lapsen edun ja oikeuksien toteutumisen puolesta samaa epäkohtaa koskevien yksittäistapausten antamien tietojen pohjalta.

Esimerkkeinä tällaisesta toiminnasta ovat valtuutetun aloite vanhempien alkoholinkäytön ja siitä lapsille aiheutuvien ongelmien vähentämiseksi sekä valtuutetun aloite lapsinäkökulman huomioon ottamiseksi kuluttajapoliittisessa ohjelmassa.

Kansalaisten yhteydenotot osoittavat myös selvästi sen, että Suomessa on tarvetta lisätä voimavaroja lasten oikeuksien paikalliseen tai alueelliseen asianajajatyypoiseen neuvontaan sekä perheiden oikeudelliseen neuvontaan ja perheasioiden sovitteluun.

Kansalaiset voivat tehdä valituksia ja kanteluita viranomaisten toimista oikeuskanslerille, eduskunnan oikeusasiamiehelle ja lääninhallituksille. Viranomaiset ottavat vastaan myös lasten ja nuorten tekemiä kanteluita. Kuntien sosiaaliasiamiehet sekä potilasasiamiehet auttavat palveluja koskevissa ristiriitatilanteissa, turvaavat asiakkaiden oikeuksia sekä neuvovat valitusten tekemisessä.

Eduskunnan oikeusasiamies on riippumaton virkamies, joka valvoo viranomaisten ja julkisen hallinnon laillisuutta tehtävien hoitamisessa. Oikeusasiamies seuraa, että perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat. Eduskunnan toivomuksesta hän seuraa myös, että lasten oikeudet toteutuvat. Oikeusasiamies valvoo laillisuutta tutkimalla tulleita kanteluita sekä puuttumalla oma-aloitteisesti epäkohtiin. Oikeusasiamies tekee lisäksi tarkastuksia virastoissa ja laitoksissa, mukaan lukien lastensuojelulaitokset.

Eduskunnan oikeusasiamiehen ja lapsiasiavaltuutetun kesken on selvä työnjako. Lainvalvonta ja sitä kautta lapsen oikeuksien toteutumisen valvonta yksittäisissä tilanteissa kuuluu eduskunnan oikeusasiamiehen tehtäviin. Oikeusasiamiehen toiminta on pitkälti yksittäistapauksiin liittyvää jälkikäteistä valvontaa. Oikeusasiamies saa kanteluiden kautta runsaasti suoraa kansalaispalautetta, jolla on epäsuorasti merkitystä lapsiasiavaltuutetun työlle.

Lapsiasiavaltuutetun tehtävä on luonteeltaan ennakoivaa lasten edunvalvontaa. Lapsiasiavaltuutettu edistää koko lapsiväestön etuja, tuomalla asioita yhteiskunnalliseen keskusteluun ja vaikuttamalla ennakolta päätöksiin. Lapsiasiavaltuutettu voi puolestaan työssään havaita puutteita viranomaisten toimissa, jotka koskevat lainmukaisten oikeuksien toteutumista. Oikeusasiamiehellä on omien toimivaltuuksiensa mukaisesti mahdollisuus puuttua näihin. Lapsiasiavaltuutetun ja oikeusasiamiehen hyvällä yhteistyöllä edistetään lasten oikeuksien toteutumista koskevien tietojen vaihtoa ja parannetaan kummankin lapsen oikeuksia edistävän viranomaisen toimintaedellytyksiä ja lasten oikeuksien toteutumisen seurantaa.

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että laissa määriteltyjen tehtävien laajentaminen komitean ehdottamalla tavalla ei ole ajankohtaista. Uuden yksittäisiä tapauksia tutkivan ja niistä kannanottoja antavan viranomaisen työn sovittaminen olemassa oleviin valitusviranomaisiin vaatisi hyvin perusteellista harkintaa ja arviointia sekä nykyistä huomattavasti mittavampaa henkilöstömäärää.

Lapsiasiavaltuutettu pyrkii sen sijaan tulevassa toiminnassaan lisäämään tiedottamista lapsille ja nuorille heidän oikeuksistaan sekä korostamaan lapsinäkökulman vahvistamista nykyisten valituksia käsittelevien ja asiakkaan oikeuksia paikallisesti ja alueellisesti turvaavien viranomaisten toiminnassa.

Lasten oikeusturvan toteutumista ja sen kehittämistarpeita selvitetään vuonna 2008 lisäksi yhteistyössä valtiovarainministeriön ja lääninhallitusten kanssa. Vuonna 2008 lapsiasiavaltuutettu järjestää em. yhteistyökumppaneiden kanssa valtakunnalliset lasten oikeusturvapäivät sekä alueellisia päiviä eri lääneissä.

Lapsiasiavaltuutettu katsoo että jokaisessa kunnassa toimivien sosiaaliasiamiesten tulee toiminnassaan ottaa nykyistä paremmin myös lapset huomioon ja tiedottaa toiminnastaan kouluissa sekä lastensuojelulaitoksissa. Sosiaaliasiamiehille tulee myös tiedottaa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta. Tämä edellyttää myös sosiaali- ja terveysministeriön kansallisia kehittämistoimia, jolla yhdenmukaistetaan sosiaaliasiamiesten toimintatapoja.

Lapsiasiavaltuutetun toimistossa on vuoden 2008 alussa valmistumassa laadittu selvitys ”Lapsinäkökulma ja lapsen oikeudet sosiaaliasiamiesten raporteissa vuonna 2006”. Selvityksestä ilmenee että vain puolet sosiaaliasiamiehistä on kunnanhallituksille tekemissään raporteissa käsitellyt lapsia koskevia sosiaalipalveluasioita. Näistä vain muutama prosentti on käsitellyt lapsinäkökulmaa huomioiden lapsen erityisen aseman sosiaalihuollon asiakkaana sekä lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteet.

10 b) Lapsiasiavaltuutetun toimiston henkilöstöön kuuluvat helmikuusta 2008 alkaen valtuutetun lisäksi vakituisen lakimiehen, ylitarkastajan ja osastosihteerin virat. Lisäksi toukokuun 2008 alusta toimistoon saataane vielä toinen ylitarkastajan virka, jolloin kokonaishenkilöstö olisi alkuperäisen tavoitteen mukainen minimimäärä eli viisi. Lisäksi määräaikaiset harjoittelijat ovat ajoittain toimiston lisäresursseina.

Lapsiasiavaltuutettu pitää myönteisenä, että sosiaali- ja terveysministeriö on vuoden 2008 aikana lisännyt toimiston vakinaista henkilökuntaa kahdella viralla. Toimiston työ alkoi vuonna 2005 täysin riittämättömin voimavaroin. Nykytilanne on tältä osin tyydyttävä.

Toimiston henkilöstövoimavarat ovat kuitenkin edelleen niukat suhteessa lakisääteisiin tehtäviin, verrattuna muihin erityisvaltuutettuihin sekä muiden maiden lapsiasiavaltuutetun toimistoihin. Nykyinen henkilöstö ei mitenkään mahdollista tehtävien laajentamista yksittäisten valitusten käsittelyyn.

10 c) Lapsiasiavaltuutettu on itsenäinen viranomainen, joka toimii sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä. Lapsiasiavaltuutettu antaa vuosittain kalenterivuotta koskevan toimintakertomuksen valtioneuvostolle. Kertomukseen sisältyy arvio lasten oikeuksien toteutumisesta, lasten hyvinvoinnin ja elinolojen kehityksestä sekä lainsäädännössä havaituista puutteista.

Lapsiasiavaltuutettu, kuten Suomen muutkin erityisvaltuutetut (tasa-arvovaltuutettu ja vähemmistövaltuutettu), ei kuulu eduskunnan hallintojärjestelmään. Tästä syystä lapsiasiavaltuutetun toimintakertomusta ei virallisesti käsitellä eduskunnassa.

Valtuutettu jakaa toimintakertomuksen vuosittain kaikille kansanedustajille. Lisäksi hän osallistuu muutoin eduskunnassa järjestettäviin valiokuntien kuulemisiin sekä epämuodollisiin seminaareihin.

Toimintakertomuksen eduskuntakäsittely vaatisi nykyisen eduskunnan työjärjestyksen muuttamista ja käytännössä lapsiasiavaltuutetun toimiston siirtämistä eduskunnan yhteyteen, mikä puolestaan vaatisi perustuslain muuttamista.

Lapsiasiavaltuutetun toimintakertomus on jaettu myös kaikkiin kuntiin, sillä niillä on käytännön vastuu lasten ja perheiden hyvinvointipalveluiden järjestämisestä.

Lapsiin kohdistettavat voimavarat

12. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio tekee selvityksen, jonka avulla arvioidaan ja analysoidaan lapsiin kohdistetut voimavarat, ja jatkossakin tarvittaessa ryhtyy tehokkaisiin toimenpiteisiin, joiden avulla kaikille lapsille taataan tasa-arvoinen pääsy palveluihin ja palvelujen saatavuus heidän asuinkunnastaan riippumatta.

Lasten tasa-arvoinen pääsy palveluihin ja palveluiden saatavuus on edelleen ongelma etenkin lastensuojelupalveluissa sekä erityistä tukea vaativissa lasten palveluissa (erityispäivähoito, erityisopetus, puheterapia, vammaisten ja pitkäaikaissairaiden lasten erityiset palvelut). Kuntien palvelurakennetta uudistavan PARAS-hankkeen tuloksia ei vielä ole näkyvissä siltä osin, että tuleeko se parantamaan kuntayhteistyön ja suurempien kuntien myötä erityisosaamista vaativien lasten palveluiden saatavuutta. Selvittämisen sijaan tarvitaan kansallisella tasolla uusia ohjausvälineitä ja vahvempaa valtion tukea kunnille lasten yhdenvertaisuuden varmistamiseksi.

Paikallisen palveluiden suunnittelun kannalta tärkeä väline on uusi lastensuojelulaki, joka astui voimaan 1.1.2008. Laki edellyttää, että kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava suunnitelma lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Se hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Suunnitelma kattaa kunnan eri hallintokuntien toiminnat ja se on otettava huomioon kuntalain mukaista talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa.

Lastensuojelusuunnitelma ja siihen sisältyvä seuranta on uusi väline kunnan lakisääteiseen lastensuojelun ohjaukseen, johtamiseen ja toiminnan kehittämiseen. Se tulee lisäämään pitkäjänteisyyttä kuntien lapsipolitiikkaan ja yhtenäistämään lasten hyvinvoinnin seurannan käytäntöjä kunnissa, jos kansallisten seurantamittareiden luomisessa hallituskaudella onnistutaan (vrt. 14. Tietojen kokoaminen). Yhteisesti sovittujen mittareiden käyttäminen parantaa kuntien välisten vertailujen tekemistä. Hyvänä pohjana suunnitelmallisuuden parantamiselle ovat myös useiden kuntien laatimat lapsipoliittiset - tai lasten hyvinvointiohjelmat, mutta niidenkin toimeenpanoa tulee nykyistä tehokkaammin seurata.

Lapsiasiavaltuutettu on huolissaan lastensuojelulain toimeenpanosta, koska ammattitaitoisista sosiaalityöntekijöistä on kunnissa suuri pula. On monia kuntia, joissa ei ole yhtään pätevää sosiaalityöntekijää. Lastensuojelutarpeen vähentämiseksi tarvitaan lisäksi muiden hallinnonalojen yhteistyön ja toimenpiteiden tehostamista, mikä edellyttää voimakkaita kehittämistoimia myös valtiovallalta.

14. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio jatkaa pyrkimyksiään kehittää järjestelmä lapsia koskevien tietojen laaja-alaiseksi kokoamiseksi, erityisesti kaikkein haavoittuvimpiin ryhmiin kuuluvien lasten osalta, jotta lasten elinolosuhteita ja heidän oikeuksiensa toteutumista voidaan yksityiskohtaisesti analysoida.

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on seurata lasten hyvinvointia ja raportoida siitä valtioneuvostolle. Tästä syystä lapsiasiavaltuutettu on aktiivisesti osallistunut lapsia koskevan tietopohjan selvittämiseen ja vaikuttanut puutteiden korjaamiseksi. Valtuutettu on koonnut selvityksen valtion eri hallinnonalojen tuottamasta lasten hyvinvointitiedosta sekä aktivoinut toimijoiden yhteistyötä tietotuotannon parantamiseksi. Tietopohjan parantaminen on myös lasten nuorten ja perheiden politiikkaohjelman tavoitteena. Lisäksi valtuutetun työn tukena toimiva lapsiasianeuvottelukunta on perustanut lapsitiedon työryhmän vahvistamaan työn etenemistä.

Lapsiasiavaltuutettu piti toimintakertomuksessaan (2005<http://www.lapsiasia.fi/Resource.phx/lapsiasia/perustietoa/toiminta/index.htm>.i570.pdf) merkittävimpinä puutteina lasten hyvinvoinnin seurannassa seuraavia asioita: 1) alle 12-vuotiaiden lasten terveyden ja hyvinvoinnin seuranta, 2) lasten mielenterveyden kehitystrendit ja palveluiden kokonaisuus, 3) lasten turvallisuuden tilan seuranta ja 4) lastensuojelun sekä sen piirissä olevien lasten hyvinvoinnin tutkimus.

Näistä lasten terveysseurantaa kehittää tätä nykyä Kansanterveyslaitos ja lasten turvallisuuden tilan seurantaa Poliisiammattikorkeakoulu ensimmäisellä lasten uhritutkimuksella, joka on tehty keväällä 2008. Lastensuojelun piirissä olevia lapsia ja sitä kautta myös laajemmin syrjäytymistä koskeva tietopohja on kuitenkin edelleen puutteellinen eikä tarvittavia linjauksia asian korjaamiseksi ole vielä tehty sosiaali- ja terveysministeriössä tai Stakesissa.

Näiden lisäksi tarvitaan erillistutkimuksin enemmän tietoa vammaisten, pitkäaikaissairaiden ja erityistä tukea tarvitsevien lasten palveluista ja hyvinvoinnista sekä maahanmuuttajalasten hyvinvoinnista. Haavoittuvimpiin ryhmiin kuuluvien lasten elinolojen tilastollinen seuranta ei kaikilta osin ole mahdollista toisaalta yksilöiden tietosuojaan ja toisaalta ryhmien pienuuden vuoksi. Säännöllisesti tehdyin erillistutkimuksin tämän ryhmän lasten elinolosuhteita voidaan seurata.

Lapsiasiavaltuutettu on tehnyt aloitteen lapsia koskevan tutkimusohjelman saamiseksi Suomen Akatemiaan. Tämä työ on tuottanut tulosta, sillä Suomen Akatemia on käynnistämässä vuonna 2009 monitieteisen Lasten hyvinvointi ja terveys lapsitutkimusohjelman, joka tuo uutta ja monipuolista tietoa lasten hyvinvoinnista. Lapsiasiavaltuutettu osallistuu tutkimusohjelmaa suunnittelevaan tutkijayhteistyöhön. Näköpiirissä siis on että lasten hyvinvoinnin tietopohja paranisi tämän hallituskauden aikana merkittävästi.

16. Komitea kannustaa sopimusvaltiota edelleen jakamaan tietoa yleissopimuksesta, myös koulujen opetussuunnitelmien kautta, ja kiinnittämään erityistä huomiota tiedon jakamiseen haavoittuvimpien ryhmien, kuten maahanmuuttajien ja alkuperäiskansojen sekä etnisten tai kielellisten vähemmistöjen keskuudessa, sekä jatkamaan pyrkimyksiään antaa lasten kanssa ja hyväksi työskenteleville ammattilaisille riittävää ja järjestelmällistä lasten oikeuksia koskevaa koulutusta ja/tai perehdytystä.

16) YK:n lapsen oikeuksien sopimus on lapsiasiavaltuutetun työn perustana. Sopimuksen edistäminen on kirjattu konkreettisesti lapsiasiavaltuutettua koskevaan lakiin yhdeksi päätehtäväksi. Valtuutettu vie sopimuksen tunnettuutta eteenpäin lausunnoissa, aloitteissa, viranomaisyhteistyössä, koulutustilaisuuksissa sekä mediassa. Monipuolisesti eri foorumeita hyödyntäen sopimus tulee parhaiten tunnetuksi

Valtuutettu on toiminnassaan lisännyt lasten omien mielipiteiden kuulemista sekä yleissopimuksesta tiedottamista lapsille ja nuorille. Lapsiasiavaltuutetun internetsivuille www.lapsiasia.fi on avattu lapsille omat sivut. Niillä jaetaan tietoa lapsen oikeuksien sopimuksista sekä ajankohtaista tietoa lapsia kiinnostavista asioista. Lapsen oikeuksien sopimuksesta on laadittu esite, jota on laajasti jaettu valtion ja kuntien viranomaisille, lasten parissa työskenteleville sekä lapsille ja nuorille itselleen. Esite on saatavilla nettisivulla www.lapsiasia.fi, joka tarjoaa muutoinkin paljon asiakirja-aineistoa lapsen oikeuksien sopimuksesta. Lapsiasiavaltuutetun työn tukena toimiva lapsiasianeuvottelukunta on perustanut työryhmän, jonka tavoitteena on valmistella lapsen oikeuksien sopimuksen tiedotusstrategia.

Lapsiasiavaltuutetut selvittävät yhteispohjoisaisesti EU-Interreg rahoituksella saamelaisten lasten oikeuksien toteutumista. Hankkeessa on kuultu Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa saamelaisten koululaisten näkemyksiä kodista, perheestä, koulusta, vapaa-ajasta ja osallistumisesta. Raportti valmistuu huhtikuussa 2008. Tavoitteena on myös lisätä toimintatapoja, joiden avulla saamelaisalueen lapset ja nuoret itse osallistuvat elinolojensa kehittämiseen.

Lapsiasiavaltuutettu julkaisee lapsen oikeuksien sopimuksesta v. 2008 keväällä myös pohjoissaamenkielisen esitteen. Yhteispohjoismaiseen projektiin liittyen lapsiasiavaltuutettu on käännettänyt YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen pohjoissaameksi. Se julkaistaan myös lapsiasiavaltuutetun keväällä 2008 avattavilla pohjoissaamenkielisillä nettisivuilla.

Lapsiasiavaltuutetun vuoden 2008 toimintasuunnitelmaan (<http://www.lapsiasia.fi/Resource.phx/lapsiasia/perustietoa/toiminta/index.htx.i577.pdf>) sisältyy vastaava kotimainen hanke romanikielisten lasten mielipiteiden selvittämiseksi heidän oikeuksiensa toteutumisesta. Samalla arvioidaan tarve lapsen oikeuksien sopimusta koskevan romanikielisen materiaalin valmistamiseksi.

Yleissopimuksen tunnettuutta parannetaan ja lapsen oikeuksien päivän huomioarvoa kehitetään valtion hallinnon, lapsiasiavaltuutetun ja kansalaisjärjestöjen laajana yhteistyönä valmisteltaessa lapsen oikeuksien sopimuksen juhluvuoden 2009 viettämistä. Tämä tavoite sisältyy lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelmaan.

Valtioneuvoston hyväksymään koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaan vuosille 2007- 2011 sisältyy myös tavoite jonka mukaan ”Opetushenkilöstön perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksessa huomioidaan tarpeet lisätä tietoa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta”.

2. Yleiset periaatteet

(yleissopimuksen 2, 3, 6 ja 12 artikla)

Syrjimättömyys

18. Yleissopimuksen 2 artiklan mukaisesti komitea suosittelee, että sopimusvaltio jatkaa ja vahvistaa pyrkimyksiään ehkäistä ja poistaa kaikenlainen lapsiin kohdistuva syrjintä, mukaan lukien romani- ja ulkomaalaistaustaiset lapset, ja kiinnittää erityistä huomiota nuorten koulutukseen syrjivien asenteiden osalta.

19. Lisäksi komitea kehottaa sisällyttämään seuraavaan määräaikaisraporttiin yksityiskohtaista tietoa niistä lapsen oikeuksien sopimukseen liittyvistä toimenpiteistä ja ohjelmista, joihin sopimusvaltio on ryhtynyt seurataksaan vuoden 2001 rasismia, etnistä syrjintää, muukalaisvihaa ja muuta niihin liittyvää suvaitsemattomuutta vastaan järjestetyn maailmankonferenssin hyväksymää julistusta ja toimintaohjelmaa, ottaen myös huomioon yleissopimuksen 29 artiklan 1 kappaletta (koulutuksen tavoitteet) koskevan yleiskommentin nro 1.

Lapsen etu

21. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio vahvistaa pyrkimyksiään taata, että lapsen edun yleinen periaate tulee ymmärretyksi, asianmukaisesti huomioiduksi ja sovellettuksi kaikissa säädöksissä samoin kuin oikeudellisissa ja hallinnollisissa päätöksissä ja hankkeissa, ohjelmissa ja palveluissa, joilla on välittömiä tai välillisiä vaikutuksia lapsiin.

Lapsiasiavaltuutettu edistää lapsen edun yleisen periaatteen soveltamista käytäntöön mm. eri ministeriöille ja eduskunnan valiokunnille lakiesityksistä ja vastaavista antamissaan lausunnoissa. Lausunnoissa arvioidaan lakiesityksiä ja vastaavia YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kannalta sekä komitean antamien suositusten valossa.

Lapsiasiavaltuutettu on Lapsille sopiva Suomi – toimintaohjelman esityksen pohjalta edistänyt lapsivaikutusten arviointia ja tehnyt aloitteen mm. kunta- ja palvelurakennehankkeen lapsivaikutusten arvioimiseksi. Lapsivaikutusten arvioinnista on Stakesin Jyväskylän yksikössä käynnissä pilottina kehittämishanke, jossa mallinnetaan Äänekosken kuntaliitoksessa kuntapalveluiden suunnitelmien ja päätösten arviointia lasten kannalta. Tämä työ valmistunee vuoden 2008 aikana.

Lisäksi käytettävissä on jo Stakesin opas päätösten lapsivaikutusten arvioimiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriö on Kansallisessa sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämissuunnitelmassa sitoutunut kehittämään lapsivaikutusten arviointia. Lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelmassa tämä on myös yksi keskeinen kehittämisalue.

Lapsiasiavaltuutettu jatkaa tulevassa toiminnassaan lapsivaikutusten arvioinnin edistämistä, sillä tämän tyyppinen arviointi vaatii pitkäjänteistä kehittämistyötä ja eri hallinnonalojen yhteistyötä.

On myönteistä, että uudessa lastensuojelulaissa on määritelty ensimmäistä kertaa lakitasolla mitä "Lapsen etu" tarkoittaa. Lain 4. pykälän mukaan lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle:

- 1) tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;
- 2) mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon;
- 3) taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen;
- 4) turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;
- 5) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen;
- 6) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan; sekä
- 7) kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.

Lapsen mielipiteen kunnioittaminen

23. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio ryhtyy lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin varmistaakseen, että yleissopimuksen 12 artikla pannaan täysimääräisesti täytäntöön, erityisesti siltä osin kuin on kyse lapsen oikeudesta ilmaista mielipiteensä suoraan tuomarille silloin, kun oikeudenkäynnissä ja/tai hallintomenettelyssä tehdään lapseen vaikuttavia päätöksiä.

Lapsiasiavaltuutettu on osaltaan vaikuttanut siihen, että lastensuojelulain uudistuksessa lapsen todisteellisen oikeudessa kuulemisen ikäraajaksi asetettiin 12 vuotta eikä alkuperäisessä esityksessä ollut 15 vuotta.

3. Kansalaisyhteiskunta ja vapaudet (yleissopimuksen 7, 8, 13 - 17 ja 37(a) artikla)

Pääsy asianmukaiseen tietoon

25. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio vahvistaa toimenpiteitään lasten tehokkaaksi suojelemiseksi altistumiselta väkivallalle, rasismille ja pornografialle matkaviestinteknologian, videoelokuvien, pelien ja muun teknologian välityksellä, mukaan lukien Internet. Komitea ehdottaa myös, että sopimusvaltio kehittää ohjelmia ja strategioita, joiden avulla matkaviestinteknologiaa, mediamainontaa ja Internetiä voidaan käyttää keinona lasten ja vanhempien tietoisuuden lisäämiseksi lasten hyvinvoinnille vahingollisesta tiedosta ja aineistosta. Sopimusvaltiota kannustetaan kehittämään sopimuksia ja hankkeita yhteistyössä toimittajien ja tiedotusvälineiden kanssa lasten suojelemiseksi altistumiselta tiedotusvälineissä esiintyvälle haitalliselle tiedolle ja heille tarkoitettun tiedon laadun parantamiseksi.

Ohjaus mediataitoihin ei tavoita Suomessa tasapuolisesti kaikkia lapsia ja nuoria eikä heidän kanssaan toimivia aikuisia. Mediakasvatus on liiaksi yksittäisten hankkeiden varassa. Tämä ei varmista tarpeellisia mediakasvatuksen taitoja lasten parissa toimiville ammattilaisille eikä lapsille itselleen. Lasten ja nuorten parissa toimivien eri alojen ammattilaisten koulutuksessa ei ole tarpeeksi mediakasvatuksellisia opintoja. Mediakasvatusta tarvitaan opettajien, lastentarhanopettajien, nuorisotyön, sosiaalityön, terveydenhoitajien ja kirjastoalan koulutukseen.

Mediakasvatuksesta puuttuu kansallinen kehittämisvastuu. Valtuutettu on tästä syystä yhteistyössä kansalaisjärjestöjen ja muiden viranomaisten kanssa tehnyt vuonna 2007 kulttuuriministerille ehdotuksen, jossa vaaditaan mediakasvatukseen yhtenäistä kehittämisohjelmaa sekä kansallisesta koordinaatiosta vastaavan viranomaisen määrittämistä

(<http://www.lapsiasia.fi/Resource.phx/lapsiasia/ajankohtaista/tiedotteet/tied2007/tiedote271107.htx>)Tavoite on sisällytetty lasten nuorten ja perheiden politiikkaohjelman työhön vuosille 2007 – 2011.

Lapsiasiavaltuutettu on käynyt julkisuudessa ja seminaareissa erityisesti vuonna 2006 ja 2007 keskustelua median edustajien kanssa lastensuojelunäkökulman huomioimisesta heidän työssään. Pienten lasten vanhemmat ottivat yhteyttä lapsiasiavaltuutettuun ja kritisoivat iltapäivälehtien myyntijulisteiden sisältöä lapsinäkökulmasta. Valtuutetun toimistossa tehtiin selvitys (<http://www.lapsiasia.fi/Resource.phx/lapsiasia/aineistot/julkaisut/index.htx.i29.pdf>) lööpeistä osana lasten kasvuympäristöä. Lapsiasiavaltuutettu korosti lapsen oikeutta turvalliseen arkiympäristöön niin, että julkisella paikalla olevassa mainonnassa ei tule käyttää lapsia pelottavia sisältöjä.

Lapsiasiavaltuutettu on lausunnossaan liikenne- ja viestintäministeriölle lapsipornografian levittämisen estotoimista arvioinut lakimuutoksen edistävän YK:n lapsen oikeuksien komitean tämän suosituksen toteutumista.

Lapsiasiavaltuutettu on osallistunut v. 2008 työ- ja elinkeinoministeriön vastuulla olevan uuden kuluttajapoliittisen ohjelman valmisteluun. Hän on tuonut esiin lasten erityisaseman kuluttajasuojaan niin terveyden kuin psyykkisenkin turvallisuuden osalta. Ohjelmaan on sisällytetty esitys lapsiin ja nuoriin kohdistuvien markkinoin menettelytapojen selvittämisestä sekä esitys sääntelyn ja suositusten riittävyyden arvioimisesta lasten kannalta.

Sisäasiainministeriön sisäisen turvallisuuden ohjelman valmistelussa lapsiasiavaltuutettu on kannattanut tavoitetta internetissä tapahtuvan lapsen seksuaalisen hyväksikäyttöön suostutteluprosessin eli ns. groomingin kriminalisoimiseksi. Tavoite sisältyy myös Suomen allekirjoittamaan Euroopan neuvoston tuoreeseen yleissopimukseen lasten seksuaalisen hyväksikäytön estämiseksi.

4. Perheympäristö ja vaihtoehtoinen hoito

(yleissopimuksen 5, 18 (1-2 kappaleet), 9-11, 19-21, 25, 27 (4 kappale) ja 39 artikla)

Vanhempien vastuu

27. Komitea suosittelee, että lasten huoltajuutta koskevat riidat ratkaistaan tarkoituksenmukaisessa ajassa ja että eronneille perheille suunnattuihin tukitoimiin sisällytetään koulutettujen ammattilaisten tukipalvelu.

Lapsiasiavaltuutettu on toimintakertomuksessaan vuodelta 2005 nostanut esiin huoltoriidat vakavana ongelmana jopa lasten mielenterveyden kannalta. Lapsiasiavaltuutetulle tulevissa kansalaisyhteydenotoissa huoltoriidat ovat olleet jokaisena vuotena yksi neljästä yleisimmästä yhteydenottojen syystä. Palvelujärjestelmä ei kykene riittävästi vastaamaan sovittelun tarpeisiin sekä ottamaan lapsen etua huomioon. Ns. olosuhdeselvitysten teko sosiaalitoimessa kestää pitkään, johon myös tarvittaisiin lisää voimavaroja. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön tulisi ryhtyä konkreettisiin toimiin asiassa.

Sijaishuolto

29. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio kiinnittää huomiota lasten sijaishuollon lisääntymisen perussyihin, muun muassa tukemalla vanhempia riittävästi. Sopimusvaltion tulisi myös varmistaa, että laitoksissa kasvatettavat lapset asuvat pienissä ryhmissä ja saavat yksilöllistä hoitoa.

Lapsiasiavaltuutettu on edellä tässä lausunnossa arvioinut sijaishuollon lisääntymisen perussyitä ja tuonut laajasti julkisuudessa esille vanhempien tuen vahvistamista. Tämä liittyy lausunnon alussa todettuun tarpeeseen vahvistaa ehkäiseviä palveluita kokonaisuutena.

Lapsiasiavaltuutettu osallistui aktiivisesti uuden lastensuojelulain valmisteluun korostaen YK:n lasten oikeuksien komitean päätelmiä. Lastensuojelulaissa ehkäisevän työn tavoite on mukana, mutta siihen ei sisälly konkreettisia velvoitteita kunnille ehkäisevien palveluiden lisäämiseksi. Laki sen sijaan määrittelee kyllä aiempaa tarkemmin laitoksissa ryhmäkoot sekä henkilöstö ja lasten suhdeluvut. Laki myös tehostaa laitospalveluiden valvontaa.

30. Komitea myös suosittelee, että sopimusvaltio ottaa riittävästi huomioon lasten mielipiteet päätöksissä, jotka koskevat heidän sijoittamistaan sijaishuoltoon. Lisäksi komitea suosittelee, ettei lapsen sijaishuollolla vaikuteta haitallisesti vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen.

Uudessa lastensuojelulaissa on velvoite, jonka mukaan kaikenikäisten lasten mielipiteet tulee ottaa huomioon lastensuojelun ja sijaishuollon järjestämisessä. Lapsiasiavaltuutettu on kannattanut tätä. Uudessa laissa vahvistuu lapsinäkökulmaa ja mm. velvoite tarkistaa lapsen terveydentila, turvata opetus ja sairaanhoitopalvelut sekä määrätä lapselle pätevä sosiaalityöntekijä, jonka tulee tiedottaa lapselle ja keskustella hänen kanssaan.

Laki myös määrittelee aiempaa täsmällisemmin lapsen ja vanhemman yhteydenpidon rajoittamisen edellytykset. Yhteydenpidon rajoittamisen ongelmat ovat tulleet esille myös lapsiasiavaltuutetulle tulleissa kansalaisyhteydenotoissa.

Väkivalta, hyväksikäyttö ja laiminlyönti

32. Yleissopimuksen 19 artiklan valossa komitea suosittelee, että sopimusvaltio:

- (a) ehkäistäkseen ja torjuakseen kaikenlaisen lasten hyväksikäytön vahvistaa valistus- ja opetuskampanjoita liittämällä lapset mukaan tähän toimintaan;**
- (b) isää maksuttomaan kansalliseen lasten ja nuorten tukipuhelimeen kohdistamaansa tukea ja yhteistyötä;**
- (c) vahvistaa toimenpiteitä, joilla kannustetaan ilmoittamaan lapsen hyväksikäytöstä, mukaan lukien antamalla tähän mahdollisuuksia myös sijaishuoltoon sijoitetuille lapsille, sekä asettaa syytteeseen tällaisiin tekoihin syyllistyneet henkilöt;**
- (d) jatkaa väkivallan uhriksi joutuneille lapsille kohdistetun hoidon antamista täydellisen fyysisen ja psyykkisen toipumisen ja uudelleen sopeutumisen edistämiseksi;**

Lapsiasiavaltuutettu on toimintakertomuksessaan vuodelta 2005 sekä lausunnossaan eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle arvioinut, että lasten turvallisuuden tilan selvittämiseksi tarvitaan sekä kattavampia viranomaisrekistereitä ja –tilastoja että säännönmukaisesti kerättyä tietoa lasten omista kokemuksista. Lapsiasiavaltuutettu on kiirehtinyt sisäisen turvallisuuden ministeriryhmän 18.5.2006 tekemän tilastointi- ja osoitinjärjestelmän kehittämistä (mukaan lukien lapsiin kohdistuvan väkivallan seurannan osalta sekä viranomaisrekisterin että uhritutkimuksen kehittämisen) koskevan päätöksen toteuttamista. Lapsiasiavaltuutettu on tukenut v. 2008 toteutetun lasten uhritutkimuksen pilotin toteuttamista ja vastaavan tutkimuksen säännönmukaistamista.

Sisäasiainministeriön johdolla laaditaan parhaillaan sisäisen turvallisuuden ohjelmaa, johon lapsiasiavaltuutettu on antanut omaa asiantuntemustaan. Lapsiasiavaltuutettu on korostanut tarvetta linjata lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentäminen painopisteeksi sisäisen turvallisuuden parantamisessa ja korostanut konkreettista toimeenpanoa. Lapsiasiavaltuutettu korostaa tarvetta vahvistaa STAKESin lähisuhde ja perheväkivallan koordinaatioyksikköä ja antaa sen tehtäväksi myös lapsiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen yleisesti. Lapsiin voi kohdistua väkivaltaa kotona mutta myös vertaisryhmissä ja vapaa-aikana. Myös laitoksissa olevien lasten turvallisuuteen pitää kiinnittää huomiota.

Käytännössä tarvitaan lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten osaamisen vahvistamista, eri ammattilaisten välisen yhteistyön sujuvuutta paikallisesti ja alueellisesti, lasten turvataitokasvatuksen lisäämistä ja säännöllistä asennekampanjointia kuritusväkivallan vähentämiseksi.

33. Liittyen pääsihteerin käynnissä olevaan seikkaperäiseen tutkimukseen lapsiin kohdistuvasta väkivallasta (A/RES/56/138) ja siihen liittyvään hallitukselle osoitettuun kyselyyn komitea kiittää sopimusvaltion tähän kyselyyn antamia kirjallisia vastauksia ja osallistumista Sloveniassa 5-7 päivänä kesäkuuta 2005 pidettyyn Euroopan ja Keski-Aasian aluekokoukseen. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio käyttää alueellisten neuvottelujen tuloksia keinona ryhtyäkseen

- yhdessä kansalaisyhteiskunnan kanssa - toimiin jokaisen lapsen suojelemiseksi kaikenlaiselta fyysiseltä, seksuaaliselta tai henkiseltä väkivallalta sekä vahvistaakseen konkreettisia ja tarvittaessa määräaikaan sidottuja toimia tällaisen väkivallan ja väärinkäytön estämiseksi ja siihen reagoimiseksi.

5. Perusterveys ja hyvinvointi

(yleissopimuksen 6, 18 (3 kappale), 23, 24, 26, 27 (1-3 kappaleet) artikla)

Perusterveydenhoito ja hyvinvointi

35. Nuorison terveyttä koskevan yleiskommentin nro 4 (2003) valossa komitea suosittelee, että sopimusvaltio vahvistaa lasten ja nuorten terveyteen, erityisesti lasten alkoholinkäyttöön, kohdistuvia toimenpiteitä ja kehittää edelleen terveysohjelmiaan, joiden tulisi kohdistua muun muassa nuorten terveellisten elämäntapojen edistämiseen.

Lapsiasiavaltuutettu on antanut kannanoton alkoholipoliittiselle ministeriryhmälle v. 2006 lasten ja nuorten suojelemiseksi monipuolisella keinovalikoimalla alkoholinkäytöltä. Tältä kannalta tehokasta toimintaa olisi rajoittaa alkoholimainontaa pelkkään tuotetietojen antamiseen ja kieltää ns. elämäntyyli-ilmainonta. Lisäksi alkoholiveroa tulee nostaa etenkin oluen ja siiderin osalta. Nämä ehdotukset ovat edelleen ajankohtaisia.

Lapsiasiavaltuutettu on kannanotoillaan tukenut uuden neuvola- ja kouluterveydenhuoltoasetuksen laatimista. Siinä määritellään hyvän neuvolatoiminnan sisältö, mukaan lukien terveystarkastukset ja terveysneuvonta. Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelelee esityksen raskaana olevien päihdeongelmaisten naisten kattavan hoidon järjestämiseksi ja tukee valtakunnallisen imetysohjelman valmistelua ja edistämistä. Vuosina 2005 –2007 kehitetyn perhekeskustoiminnan tulokset arvioidaan ja päätetään jatkotoimista. Lapsiasiavaltuutettu osallistuu em. päihdeäitiryhmään jäsenenä sekä asiantuntijana Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinninneuvottelukunnan työhön näiden asioiden edistämiseksi.

37. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio tehostaa toimenpiteitään nuorten itsemurhien estämiseksi ja vahvistaa mielenterveyspalvelujaan.

Valtuutettu on omassa työssään pitänyt nuorten itsemurhien ehkäisyn tehostamista tärkeänä ja siksi teettänyt selvityksen nuorten itsetuhoisuudesta Suomessa ja sen ehkäisemisestä (Uusitalo Tuula: Nuorten itsemurhat Suomessa, Lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksiä 3:2007) (<http://www.lapsiasia.fi/Resource.phx/lapsiasia/aineistot/julkaisut/index.htm.i1560.pdf>.) Tämä selvitys sisältää myös tilastotietoa itsetuhoisuuden kehityksestä Suomessa. Selvityksen perusteena oli juuri YK:n lapsen oikeuksien komitean suositus. Selvitys on julkaistu internetissä ja siitä on tiedotettu laajasti nuorten kanssa työskenteleville sekä medialle.

Sekä poikien että tyttöjen itsetuhoisuus on Suomessa edelleen kansainvälisesti vertaillen korkealla tasolla vaikka se poikien osalta onkin viimeisten 20 vuoden aikana vähentynyt.

Valtuutettu korostaa, että lasten ja nuorten palveluissa, erityisesti kouluissa ja oppilashuollossa, on eri keinoin parannettava osaamista lasten ja nuorten masennuksen sekä itsetuhoisuuden muiden oireiden tunnistamiseksi ja varhaiseksi auttamiseksi.

Komitea suosittelee, että ADHD:n ja ADD:n diagnosointia ja hoitoa tutkitaan lisää, mukaan lukien tutkimukset psykelääkkeiden mahdollisista haitallisista vaikutuksista lasten fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin, ja että näiden käyttäytymishäiriöiden hoidossa käytetään mahdollisuuksien mukaan muita käsittely- ja hoitomenetelmiä.

Duodecim lääkäri-seura on julkaissut ensimmäiset ns. käypä hoito ohjeet ADHD-hoidosta v. 2007.

Elintaso

41. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio panee tehokkaasti täytäntöön kansallisen köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastaisen toimintasuunnitelmansa sekä vahvistaa tukeaan talousvaikeuksissa oleville perheille sen varmistamiseksi, että köyhyys vähenee ja lapsia suojellaan taloudellisella ja muulla avulla niiltä kielteisiltä vaikutuksilta, joita taloudellisilla vaikeuksilla on heidän kehitykseensä.

Lapsiköyhyys keskittyy Suomessa yksinhuoltajille, alle 3-vuotiaiden lasten perheille sekä monilapsisille perheille. Lapsiasiavaltuutettu katsoo että edelleen on tarvetta parantaa juuri näille perheille kohdistuvia tulonsiirtoja sekä helpottaa yksinhuoltajien työssäkäyntiä järjestämällä lasten hoitopalveluita myös päivähoitoiän ohittaneille. Myös verotuksessa tulee huomioida lasten lukumäärä esimerkiksi verovähennyksen muodossa. Tulonsiirtojen osalta lapsiasiavaltuutettu korostaa myös tarvetta ulottaa lapsilisän maksaminen kaikille alle 18-vuotiaille (nyt lapsilisä maksetaan alle 17-vuotiaille).

Lasten kannalta köyhyyden kielteiset vaikutukset liittyvät esimerkiksi harrastusmahdollisuuksien vähäisyyteen. Useat harrastukset edellyttävät vanhempien maksukykyä. Koulun yhteyteen tulee järjestää mahdollisuuksia ilmaiseen harrastamiseen niin että kaikilla lapsilla on mahdollisuus ainakin yhteen harrastukseen.

6. Koulutus, vapaa-aika ja kulttuuritoiminta (yleissopimuksen 28, 29 ja 31 artikla)

43. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio ryhtyy kaikkiin tarpeellisiin toimenpiteisiin varmistukseen, että yleissopimuksen 28 ja 29 artikla pannaan täysimääräisesti täytäntöön kaikkien lasten osalta koko maassa, mukaan lukien kaikkein haavoittuvimpiin ryhmiin kuuluvat lapset, kuten romanilapset.

45. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio tutkii, missä määrin ihmisoikeuskasvatusta on saatavilla kouluissa ja varmistaa, että kaikille lapsille ei ainoastaan anneta opetusta ihmisoikeuksista, vaan että heidät myös otetaan

mukaan hankkeisiin, joissa ihmisoikeusnormeja ja -arvoja toteutetaan käytännössä niin kotona, koulussa kuin yhteisönkin sisällä.

Lapsiasiavaltuutettu on korostanut vaikuttamistyössään tarvetta lisätä koulussa tietoa lapsen oikeuksista sekä käyttää osallistuvia opetusmenetelmiä.

47. Komitea suosittelee, että sopimusvaltiot - liittäen lapset täysimääräisesti mukaan toimintaan edelleen jatkaa asiaankuuluvia toimia kiusaamis- ja väkivaltailmiötä vastaan kouluissa, mukaan lukien tekemällä opiskelijoiden, henkilökunnan ja vanhempien keskuudessa määräajoin selvityksiä koulussa edistettävien vertaissuhteiden laadusta. Erityisesti tulisi keskittyä vammaisiin lapsiin ja vammaisten vanhempien lapsiin kohdistuvaan kiusaamiseen ja väkivaltaan.

Lapsiasiavaltuutettu on vaikuttamistyössään vaatinut säännönmukaista lasten turvallisuuden tilaa selvittävää uhritutkimusta, jossa kartoitetaan lasten kotona että muissa kasvuympäristöissä kohtaamaa väkivaltaa ja kiusaamista. Tällainen selvitys on parhaillaan tekeillä Poliisiammattikorkeakoulun ja oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen yhteistyönä. Lapsiasiavaltuutettu on korostanut, että selvityksissä tulee ottaa huomioon myös mahdollinen opettajien lapsiin kohdistama epäasiallinen ja epäammattillinen käytös. Tätä koskeva kysymys sisältyy em. uhritutkimukseen. Aiheesta ei ole Suomessa aiemmin kerätty tietoa.

7. Erityiset suoja- toimet

(yleissopimuksen 22, 38, 39, 40, 37 (b)-(d) ja 32-36 artikla)

Lapset turvapaikanhakijoina

50. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio varmistaa, että ns. ‘nopeutetussa menettelyssä’ kunnioitetaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksia ja turvapaikanhakijoiden oikeusturvaa.

51. Komitea suosittelee myös, että sopimusvaltio käsittelee perheen yhdistämistä koskevat hakemukset myönteisesti, humanisti ja kiireellisesti yleissopimuksen 10 artiklan mukaisesti.

Seksuaalinen hyväksikäyttö ja ihmiskauppa

53. Yleissopimuksen 34 artiklan ja muiden siihen liittyvien artiklojen valossa komitea suosittelee, että sopimusvaltio edelleen vahvistaa pyrkimyksiään tunnistaa, estää ja vastustaa seksuaalisen ja muun hyväksikäytön tarkoituksiin tapahtuvaa lapsikauppaa. Lisäksi komitea suosittelee että sopimusvaltio:

- a) **harkitsee liittymistä kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaista yleissopimusta täydentävän ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemistä, torjumista ja rankaisemista koskevaan pöytäkirjaan;**
- b) **harkitsee liittymistä kaikkien siirtotyöntekijöiden ja heidän perheenjäsentensä oikeuksia koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen.**

Alaikäisiä koskeva oikeudenkäyttö

55. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio saattaa alaikäisiä koskevan oikeudenkäytön täysin yleissopimuksen ja erityisesti sen 37, 40 ja 39 artiklan ja muiden Yhdistyneiden Kansakuntien nuoriso-oikeuden alaan kuuluvien normien mukaiseksi, mukaan lukien Yhdistyneiden Kansakuntien nuoria koskevat oikeudenkäynnin vähimmäissäännöt (Pekingin säännöt), Yhdistyneiden Kansakuntien nuorisorikollisuuden ehkäisemistä koskevat säännöt (Riadin säännöt), Yhdistyneiden Kansakuntien säännöt vapautensa menettäneiden nuorten suojelusta ja lapsia rikosoikeusjärjestelmässä koskevat Wienin toimintaohjeet; ja komitean nuoria koskevaa oikeudenkäyttöä käsitelleen yleiskeskustelunsa aikana (CRC/C/46, § 203-238) antamat suositukset. Tässä suhteessa komitea suosittelee, että sopimusvaltio erityisesti:

- a) jatkaa kaikkia tarvittavia toimia sen varmistamiseksi, että vapaudenmenetystä käytetään alle 18-vuotiaisiin vain viimesijaisena keinona ja mahdollisimman lyhyeksi ajaksi, ja että heidät on pidetään erillään vapaudenmenetyksensä aikana;
- b) varmistaa lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen täysimääräisen täytäntöönpanon harkitsee kansalaisyhteiskuntaa ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 10 artiklan 2 kappaleen b kohtaan ja 3 kappaleeseen tekemiensä varauksien peruuttamista;

Lapsiasiavaltuutettu on vaikuttanut siihen, että lasten nuorten ja perheiden politiikkaohjelman yhtenä kehittämistavoitteena on oikeusprosessin lapsiystävällisyyden lisääminen.

Vähemmistöryhmiin kuuluvat lapset

57. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio jatkaa toimenpiteitä romanilasten yhteiskuntaan osallistumisen edistämiseksi sekä syrjäytymisen ja leimautumisen torjumiseksi. Lisäksi tarvitaan muita toimenpiteitä varmistamaan, että romanilapset voivat nauttia täysimääräisesti kaikista yleissopimuksen suojaamista oikeuksista, erityisesti koskien heidän pääsyään koulutukseen ja riittävää elintasoa.

Lapsiasiavaltuutettu tekee vuonna 2008 romaniasianneuvottelukunnan kanssa yhteistyössä kyselyn romanilapsille, jossa selvitetään lasten omia kokemuksia kodista, perheestä, koulusta, osallistumisesta, vapaa-ajasta. Valtuutettu hyödyntää kyselyn tuloksia romanilasten elinolojen parantamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Kysely on myös esimerkki valtuutetun työstä kuulla ja osallistaa kaikkia lapsia.

8. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja

59. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio mahdollisimman pian liittyy lapsen oikeuksien yleissopimuksen lapsikaupan, lapsiprostituution ja lapsipornografian torjumista koskevaan valinnaiseen pöytäkirjaan.

Lapsiasiavaltuutettu kiirehtii pöytäkirjan ratifioimista.

9. Seuranta ja tiedon jakaminen

Seuranta

60. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio ryhtyy kaikkiin mahdollisiin toimenpiteisiin varmistaakseen näiden suositusten täysimääräisen täytäntöönpanon, muun muassa toimittamalla suositukset hallituksen jäsenille, eduskunnalle sekä kunnanhallituksille ja -valtuustoille, jos nämä tulevat kysymykseen, asianmukaista käsittelyä ja jatkotoimia varten.

Lapsiasiavaltuutetun toimintakertomuksen yhtenä osiona oli v. 2005 arvio YK:n lapsen oikeuksien toteutumisesta. Arvio tehtiin käyttäen lähteenä lapsen oikeuksien komitean Suomelle antamia suosituksia. Toimintakertomus jaettiin laajasti mm. kaikille kansanedustajille, ministereille, kaikkiin kuntiin, monille viranomaisille ja kansalaisjärjestöille. Toimintakertomus oli luettavissa myös lapsiasiavaltuutetun internet-sivuilla. Kaikki Suomelle annetut suositukset ovat myös luettavissa lapsiasiavaltuutetun nettisivuilta www.lapsiasia.fi.

Lapsiasiavaltuutettu myös käyttää komitean suosituksia aktiivisesti omien lausuntojensa tukena ja aineistona sekä tiedottaa tätä kautta hallinnolle suosituksista.

Kansalliset menettelytavat yksityiskohtaisten suositusten toimittamiseksi mainituille tahoille ja niistä tiedottamiseksi tulisi kuitenkin selkiyttää ja varmistaa. Ministeriöiden oma vastuu on tässä ensisijainen. Jatkossa tulee löytää tehokkaampia toimia suositusten saamiseksi asianomaisten tahojen tietoon. Ulkoministeriö on tiedottanut suosituksista aiempaa tehokkaammin. Kuitenkin erityisesti paikallistasolla kunnanhallituksissa ja valtuustoissa tietoisuus YK-sopimuksesta on vähäinen.

Tiedon jakaminen

61. Komitea suosittelee myös, että keskustelun ja tietoisuuden herättämiseksi yleissopimuksesta sekä sen täytäntöönpanosta ja seurannasta sopimusvaltion antama kolmas määräaikaisraportti ja kirjalliset vastaukset sekä näihin liittyvät komitean hyväksymät suositukset (päätelmät) saatetaan, mukaan lukien mutta ei yksinomaan Internetin kautta, laajasti koko yleisön, kansalaisyhteiskuntaa edustavien järjestöjen, nuorisoa edustavien ryhmien ja lasten saataville.

60, 61) YK:n lasten oikeuksien sopimuksen toteutumisen edistämässä keskeinen haaste Suomessa on sopimuksen ja etenkin sen seurantaprosessin heikko tunnettuus. Sopimuksesta ja sen seurannasta tiedotetaan liian vähän. Siitä ei käydä julkista keskustelua eikä se ole kattavasti lasten asioita käsittelevien ammattilaisten eikä suuren yleisön tiedossa.

Viisivuotiskausittain tehtävän kansallisen määräaikaisraportin tulisi olla ennen sen lähettämistä nykyistä selvästi laajemman julkisen keskustelun aiheena.

Lapsiasiavaltuutetun toiminnan tavoitteena on tehdä seurantaprosessi nykyistä avoimemmaksi ja tunnetummaksi hallituksen ja eduskunnan piirissä sekä lasten parissa työskentelevien ammattilaisten keskuudessa ja yleisemminkin järjestöjen ja lasten parissa. Valtuutettu on toteuttanut yhteistyössä Kerhokeskus – Koulutyön tuki ry:n sekä

Suomen lasten parlamenttiyhdistyksen kanssa syksyllä 2007 kyselyn lapsille lapsen oikeuksien toteutumisesta juuri määräaikaishetkellä liittyen.

Asiaa tulee edistää vuonna 2009 toteutettavassa lapsen oikeuksien viestintäkampanjassa, joka sisältyy lasten nuorten ja perheiden politiikkaohjelman tavoitteisiin.

Jyväskylässä 7.3.2008

Maria Kaisa Aula
lapsiasiavaltuutettu

Auli Paavola
ylitarkastaja